

GALICJA

STUDIA I MATERIAŁY

2014

ISSN 3455 765 678

Artykuły i rozprawy

- Imię Nazwisko** *Imndn nsndnd nndndn nnddnndj jd jjjjj*
Imię Nazwisko2 *Omdnfj jjfjj jjbvjf jbjnjvfj jnnjnv nnkkfkmmmmk*
Imię Nazwisko3 *Hkfnk kknjnngm kk kkfnv f kf kaa kknknk*
Imię Nazwisko4 *Fjd kkdk kvfvjfvnfjvn j jnjvnf a iddc w kkdkk*
Imię Nazwisko5 *Hkksvk kkdkf kdkckk kkd w kddk na k skskss*
Imię Nazwisko6 *Kldf lldkf d l allkl al kw dmkmvkl ldlmvlm*

Źródła i materiały

- Imię Nazwisko** *Imndn nsndnd nndndn nnddnndj jd jjjjj*
Imię Nazwisko2 *Omdnfj jjfjj jjbvjf jbjnjvfj jnnjnv nnkkfkmmmmk*
Imię Nazwisko3 *Hkfnk kknjnngm kk kkfnv f kf kaa kknknk*
Imię Nazwisko4 *Fjd kkdk kvfvjfvnfjvn j jnjvnf a iddc w kkdkk*
Imię Nazwisko5 *Hkksvk kkdkf kdkckk kkd w kddk na k skskss*
Imię Nazwisko6 *Kldf lldkf d l allkl al kw dmkmvkl ldlmvlm*

SPIS TREŚCI numeru 1/2014

ARTYKUŁY I ROZPRAWY

Leszek Madej, Społeczno-gospodarcze aspekty ewolucji kozaczyzny w ramach państwa rosyjskiego (XVI – początek XX wieku).....141

Janusz M. Ślusarczyk, Problematyka górska w twórczości XVIII-wiecznych
uczonych
polskich 163

Krzysztof Ślusarek, Austria wobec polskiej szlachty z Galicji w latach
1772–1861 185

Janusz Czechowski, Bałtyk a problem politycznego i ekonomicznego bezpieczeństwa
II Rzeczypospolitej 201

Andrzej Synowiec, Wkład Romana Podoskiego w elektryfikację polskich kolei
w odrodzonym państwie polskim. 217

Aleksandra Arkusz, Działalność Pełnomocnego Zarządu Rady Komisarzy
Ludowych/Rady Ministrów ZSRR do Spraw Repatriacji w latach 1944–1953 235

MATERIAŁY I MISCELLANEA

Stanisław A. Sroka, List studenta Uniwersytetu Krakowskiego z 1501 roku . . 261

RECENZJE I SPRAWOZDANIA

„Dług śmiertelności wypłacić potrzeba”. Wybor testamentow mieszczan krakowskich
z XVII–XVIII wieku, oprac. Ewa Danowska, Maciej Ziemierski. 269

KRONIKA

Z życia naukowego

Konferencje, posiedzenia naukowe i wystawy, styczeń–marzec 2012 r. 275

Zmarł

Kazimierz Smoleń (1920–2012), więzień KL Auschwitz, dyrektor Państwowego
Muzeum Auschwitz-Birkenau, dokumentalista, Franciszek Piper. 277

W konserwatywnej monarchii habsburskiej polscy ziemianie odgrywali ważną rolę polityczną i społeczną. Zasiadali w organach administracji rządowej na szczeblu centralnym i krajowym, dzięki niedemokratycznym, kurialnym ordynacjom wyborczym posiadali znaczącą przewagę w organach przedstawicielskich – Sejmie Krajowym we Lwowie i polskiej reprezentacji do wiedeńskiego parlamentu - Rady Państwa (do czasu zmiany prawa wyborczego i wyborów przeprowadzonych w 1907 r.)¹. Dominowali w autonomicznych instytucjach samorządowych w Galicji, przewodniczyli radom powiatowym. Zasiadali w zarządach organizacji społecznych i gospodarczych (rolniczych i przemysłowych). Dysponowali przede wszystkim środkami finansowymi, wykorzystywanymi podczas kolejnych wyborów dla obrony pozycji społecznej i posiadanej własności ziemskiej, zagrożonej ze strony polskich nurtów radykalnych (Polskiego Stronnictwa Ludowego i socjalistów), a przede wszystkim narodowego ruchu ukraińskiego, dążącego do wyeliminowania polskiej własności z Galicji Wschodniej.

Na tle stosunku do problemu ukraińskiego doszło w środowiskach ziemiańskich do wyraźnego podziału, odzwierciedlającego istniejące różnice polityczne: konserwatyści krakowscy („stańczycy”) reprezentowali program doprowadzenia do polsko-ruskiej (ukraińskiej) ugody, podczas gdy większość konserwatystów wschodniogalicyskich (podolaków) była do tej propozycji nastawiona z rezerwą, wynikającą przede wszystkim z obawy utrzymania dotychczasowej pozycji w powiatach wschodnich. Pozbawieni własnego ugrupowania politycznego (jedynym ich reprezentantem pozostawał sejmowy Klub Autonomistów), skupiali się wokół Centralnego Komitetu Wyborczego, aktywnego głównie w okresie kampanii przedwyborczych do sejmu i parlamentu. Uczestniczyli w pracach komitetów lokalnych (powiatowych i miejskich), tworzonych przez CKW².

Rezygnując w tym miejscu z prezentacji źródeł antagonizmu polsko-ruskiego (ukraińskiego), obszernie omówionych w literaturze przedmiotu, wystarczy ograniczyć się do stwierdzenia, że nasilający się konflikt, kulminacją którego stały się strajki robotników rolnych w Galicji Wschodniej latem 1902 r., a także atmosfera wywołana zaostrzeniem sporu o narodowe oblicze Uniwersytetu Lwowskiego, przyczyniły się do stopniowej aktywizacji ziemian i polskiej inteligencji w powiatach wschodnich. Jak zauważył świadek ówczesnych wydarzeń: „Dwie płynęły

¹ S. Grodziski: *Na drogach karier politycznych Polaków w Austrii*, w: *Austria Polska. Z dziejów sąsiedztwa*, Warszawa-Wiedeń 1989, s. 171-189; tegoż: *Sejm Krajowy Galicyjski 1861-1914*, Warszawa 1993, t. II, s. 142-224; H. Binder: *Galizien in Wien. Parteien, Wahlen, Fraktionen und Abgeordnete im Übergang zur Massenpolitik*, Wien 2005, s. 670-694; J. Buszko: *Polacy w parlamencie wiedeńskim 1848-1918*, Warszawa 1996, s. 353-457; W. Łazuga: *Kalkulować... Polacy na szczytach c.k. monarchii*, Poznań 2013; D. Szymczak: *Galicyjska „ambasada” w Wiedniu. Dzieje ministerstwa dla Galicji 1871-1918*, Poznań 2013.

² M. Semczyszyn: *Galicyjskie wybory. Działalność Centralnego Komitetu Wyborczego w Galicji Wschodniej w latach 1867-1906*, Warszawa 2014 (w druku).

stąd korzyści: narodowe skompletowanie całego społeczeństwa, tudzież nadzieja na powiększenie funduszków, czyli wzmożenie pracy[...]. Ziemiaństwo zatrzwożyło się o swój byt”³. Sygnalizowanej aktywizacji służyła akcja wiecowa zorganizowana przez jednego z liderów wschodniogalicyskiego konserwatyizmu Włodzimierza Kozłowskiego⁴, trwająca od października 1902 do maja 1903 r. Na łamach sympatyzującej wówczas z podolakami wydawanej we Lwowie „Gazety Narodowej” podnoszono zasługi CKW, który „rozpoczął obecnie zwoływanie powiatowych zebrań, na których żywym słowem zobrazowaną byłaby ta akcja obywatelska i wpojone przekonanie, iż nie chodzi tu o jakąś asekurację mandatów lub zapewnienie większości obozowi konserwatywnemu, ale wprost o zachowanie polskości tak reprezentacji naszej w Sejmie, jak i w Radzie państwa”⁵. Przeprowadzona w 52 powiatach pod hasłem „umocnienia polskości”, akcja wiecowa miała swój realny wymiar w postaci zakładania powiatowych i miejskich Polskich Organizacji Narodowych (PON) oraz wyboru lokalnych komitetów mężów zaufania CKW, do których obok ziemian i przedstawicieli polskiej inteligencji, wybierano reprezentantów chłopskich⁶. Organizacje Narodowe stały się miejscem współdziałania przedstawicieli różnych warstw społecznych i zawodowych, a pod względem politycznym - coraz wyraźniejszego zbliżenia wschodniogalicyskich ziemian z narodowymi demokratami, umacniającymi swoją pozycję w dzielnicy austriackiej⁷.

W początkach XX stulecia narodowi demokraci dysponowali już znaczącymi wpływami w organizacjach społecznych (Towarzystwie Szkoły Ludowej, Towarzystwie Gimnastycznym „Sokół”, Towarzystwie Kółek Rolniczych i in.), posiadali również rozbudowany system prasowy (na czele z teoretycznym organem obozu narododemokratycznego „Przeglądem Wszechpolskim”, lwowskim dziennikiem „Słowo Polskie”, wydawanymi dla chłopów „Ojczyzną” i „Polakiem” oraz prasą lokalną), ułatwiający propagandowe oddziaływanie na różne grupy i warstwy społeczne. Skutecznie posługiwano się argumentem „o zagrożeniu polskości” w tej dzielnicy ze strony narodowego ruchu ukraińskiego. Zabiegano o objęcie oddziaływaniem zarówno

³ J. Zamorski: *Praca oświatowa i narodowa na Podolu Galicyjskim. Wspomnienia*, „Przegląd Wszechpolski” 1924, s. 588.

⁴ Włodzimierz Marian Bolesta Kozłowski (1858-1917), dr praw UJ (1883), właściciel dóbr Zabłotce Kozłowskie k. Nizankowic, jeden z liderów konserwatystów wschodniogalicyskich, członek Rady pow. w Przemyślu, 1889-1914 poseł na Sejm Krajowy, 1889-1917 poseł do Rady Państwa, należał do Towarzystwa Rolniczego w Krakowie, GTG i TKZ, członek Krajowej Rady Kolejowej, prezes CKW (1905-1906), następnie prezes Klubu Środka (Centrum).

⁵ *Zjazdy powiatowe*. Lwów 9 grudnia, „Gazeta Narodowa” nr 301, 10 XII 1902.

⁶ Sprawozdania ze zjazdów powiatowych zob. „Gazeta Narodowa” nr 301 z 10 XII 1902 – nr 109 z 13 V 1903. *Instrukcja dla mężów zaufania mianowanych przez Centralny Komitet Wyborczy, grudzień 1902*, w: *Papiery Rozwadowskich. Materiały dotyczące wyborów do Sejmu i Rady Państwa w latach 1902-1913*. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu (dalej: BOss.), sygn. 7997 II, k. 143.

⁷ W sprawozdaniu Komitetu powiatowego CKW w Śniatynie z 1903 r. czytamy: „My Polacy mamy przed sobą piekło zła i nienawiści. Musimy się skupić i zorganizować, bronić, odpychając zamachy na nasz dobytek, na nasze prawa i ideały”, potrzeba pracy narodowej, bo „Galicja wschodnia zruszczona”. *Archiwum Włodzimierza Kozłowskiego*, F. 59, teka 402, k. 91. Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka. Zob. także *Sprawozdanie Wydziału okręgowej polskiej Organizacji narodowej w Stanisławowie za rok 1905*. Z Drukarni J. Dankiewicza w Stanisławowie.

polских środowisk elitarnych (inteligenckich), jak i masowych (chłopskich), zapewniono sobie wpływy wśród młodzieży szkolnej i akademickiej (za pośrednictwem Związku Młodzieży Polskiej „Zet”). Rozbudowywano struktury organizacyjne, we Lwowie i Krakowie powstały grupy Ligi Narodowej, zorganizowane następnie w Komitecie Krajowym LN. Gdy w początkach 1904 r. zapadła decyzja o tworzeniu partii politycznej w zaborze austriackim, proces ten przebiegał w sposób planowy i formalnie zakończony został na II zjeździe Stronnictwa Demokratyczno-Narodowego (8-9 grudnia 1905 r.). Poza Lwowem i Krakowem, gdzie istniały już wcześniej zorganizowane grupy endeckie, zakładano w całym kraju komitety miejskie i powiatowe oraz koła gminne SDN⁸.

Utworzenie stronnictwa o programie nacjonalistycznym, eksponującego hasło obrony polskiego stanu posiadania w Galicji Wschodniej i przeciwstawienie się narodowym dążeniom Ukraińców, dla znacznej części wschodniogalicyskich ziemian stawało się atrakcyjne, widziano w nim obronę przed radykalizmem społecznym i politycznym. Stąd wynikał akces do SDN. W niewielkim stopniu zjawisko to odnieść można do postawy ziemian w zachodniej części kraju. Rosnący udział ziemian w szeregach stronnictwa wyrażał się również zasiadaniem w kierowniczych organach stronnictwa: Komitecie Głównym, Komitecie Wykonawczym i prezydium. W pierwszym z wymienionych ziemianie w latach 1905-1914 stanowili 7,7% składu. Sygnalizowana współpraca ziemiaństwa z endecją w Organizacjach Narodowych stała się jeszcze bliższa z chwilą utworzenia, po likwidacji CKW, Rady Narodowej z siedzibą we Lwowie (1907 r.), kierującej na zasadach „solidarności narodowej” akcjami przedwyborczymi do parlamentu w 1907 i 1911 oraz do Sejmu Krajowego w 1908 i 1913. Te ostatnie odbywały się pod hasłem walki z tzw. Blokiem Namiestnikowskim (skupiającym konserwatystów krakowskich, demokratów i ludowców). Polityczne porozumienie endecji i wschodniogalicyskich konserwatystów w postaci tzw. Antybloku doprowadziło do politycznego przesilenia w Galicji, ustąpienia namiestnika Michała Bobrzyńskiego⁹ i odniesienia znaczącego sukcesu wyborczego. Istniejący od stycznia 1912 r. podolacki Klub Środka (Centrum) stał się obecnie najliczniejszym ugrupowaniem w Sejmie Krajowym (liczył bowiem 29 mandatów, czyli 18%), a wraz z narodowymi demokratami (16 mandatów) skutecznie mógł przeciwstawić się stronnictwom blokowym. Porozumienie na gruncie sejmowym kontynuowano poza nim. Utworzenie w chwili wybuchu Wielkiej Wojny Centralnego

⁸ Proces tworzenia struktur partyjnych omówiłem w pracy: *Narodowa Demokracja w Galicji do 1918 roku*, Szczecin 2002, s. 83-92.

⁹ *Ustąpienie Namiestnika*, „Czas” nr 184, 22 IV 1913; *Pan Namiestnik Bobrzyński*, „Rzeczpospolita” nr 98, 10 V 1913. Adam Rozwadowski odnotował: „Wielka nowina – Bobrzyński musiał się podać do dymisji, która została przyjęta, blok jego gałęński złożony z krak[owskich] konserwatystów, demokratów miejskich i ludowców rozleci się”. *Dziennik od 21 X 1912 do 31 VII 1914*. BOss., sygn. 15537 I, k. 65. Por. W. Łazuga: *Ostatni stańczyk. Michał Bobrzyński – portret konserwatysty*, Poznań 1982, s. 128.

Komitetu Narodowego we Lwowie¹⁰ było możliwe właśnie dzięki współpracy wskazanych sił politycznych.

Publikowany dokument pt. *Spis większych właścicieli ziemskich S.D.N.* znajduje się w zbiorze *Papiery Rozwadowskich. Jana Rozwadowskiego działalność publiczna. T. II Stronnictwo Demokratyczno-Narodowe. Materiały do jego działalności (1904-1913)*. Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu, sygn. 7998 II, maszynopis, k. 457-460. Brak autora i daty powstania dokumentu (zamieszczone w nim dane dotyczą stanu sprzed 1911 r.). Zawiera liczne zniekształcenia w pisowni nazwisk oraz nazw miejscowości i dóbr ziemskich.

Spis większych właścicieli obejmuje 53 postaci¹¹, nie tylko właścicieli dóbr tabularnych, ale także dzierżawców, administratorów, lustratorów oraz osoby łączące aktywność zawodową w innych dziedzinach z posiadaniem bądź użytkowaniem własności ziemskiej. Wśród prezentowanych znalazły się osoby posiadające fachowe wykształcenie rolnicze (w tym pięciu dyplomowanych agronomów), a jeszcze częściej - wykształcenie prawnicze, pomocne w zarządzaniu majątkiem ziemskim. W omawianej grupie wskazać należy również na osoby wykonujące zawody prawnicze (trzech notariuszy, po dwóch sędziów i adwokatów). Reprezentowani byli przedstawiciele kół przemysłowych (trzy osoby) oraz inżynierowie (trzy osoby). Nie zabrakło również profesorów uczelni wyższych - Akademii Rolniczej w Dublanach i Uniwersytetu Lwowskiego (dwie osoby). Zdecydowana większość związana była z Galicją Wschodnią, w zachodniej części kraju spośród omawianej grupy dobra ziemskie posiadało jedynie sześć osób.

Odnosząc się do aktywności politycznej z omawianej grupy wywodziło się pięciu posłów na Sejm Krajowy i dwóch do Rady Państwa; licznie reprezentowani byli prezesi i wiceprezesi rad powiatowych (dziesięciu). Z tytułu politycznej przynależności należy wskazać na udział w kierowniczym gremium galicyjskiej endecji - Komitecie Głównym SDN czternastu osób, a w prezydium stronnictwa czterech; było też sześciu prezesów i wiceprezesów Polskich Organizacji Narodowych. Czynnikiem wazącym pozostawały środki finansowe przekazywane do dyspozycji stronnictwa i struktur z nim związanych (poza obowiązującymi z chwilą przystąpienia do

¹⁰ *Centralny Komitet Narodowy*, „Słowo Polskie” nr 343, 7 VIII 1914; *Papiery osobiste Jana Rozwadowskiego z zapiskami zdarzeń politycznych. Cz. II, 25 VI - 7 VIII 1914*. BOss., sygn. 7970 I, k. 21.

¹¹ Publikowany spis nie jest kompletny. Brakuje w nim szeregu właścicieli ziemskich, współpracujących z endecją, takich jak: Witold Leon ks. Czartoryski, Włodzimierz Jan hr. Dzieduszycki, Ludwik Dunin Sulgostowski, Adam Bogusz, Feliks Drużbacki, Michał Baybuza Dyndowicz, Zenon Cholewa Głazewski, Stanisław Ignacy Graff, Henryk Prus Groblewski, Jan Kleski, Piotr Komendowski, Ludwik Marian hr. Koziembrodzki, Karol Krusenstern, Marian Maniewski, Tadeusz Łódzia Moszyński, Adam Mrozowicki, Tomasz Ochocki, Henryk Andrzej Pawlikowski, Jan Rola Podczaski, Leon Edward Bogoria Podlewski, Władysław Podłowski, Władysław Sulima Popiel, Adam Skarżyński, Wincenty Władysław Szymborski, Stanisław Edward Zaykowski i in.

stronnictwa deklarowanymi składkami rocznymi)¹² oraz posiadane wpływy w instytucjach i organizacjach społecznych. Warto odnotować, że część prezentowanych poniżej postaci pozostawała jedynie czasowo w ściślejszych związkach z Narodową Demokracją, w późniejszym czasie zmieniając polityczną opcję, bądź rezygnując z czynnego udziału w życiu politycznym. Inni z kolei, podejmując współpracę z endecją, nadal reprezentowali środowiska konserwatywne.

Do identyfikacji poszczególnych postaci oraz nazw majątków ziemskich wykorzystano spisy ziemian, księgi adresowe i dokumenty związane z działalnością organizacji ziemiańskich¹³. Do wymienionych w *Spisie większych właścicieli* osób dołączono przypisy biograficzne, w których uwzględniony został udział w: organizacjach ziemiańskich (Galicyjskie Towarzystwo Gospodarskie z siedzibą we Lwowie, Towarzystwo Rolnicze w Krakowie, Towarzystwo Kredytowe Ziemskie, Związek Ziemian, Towarzystwo Kółek Ziemian, Zjednoczone Koła Zjazdów Rolniczych, Towarzystwo Wzajemnej Pomocy Ziemian), organizacjach rolniczych (Towarzystwo Kółek Rolniczych, Związek Hodowców Bydła Mlecznego, Galicyjskie Towarzystwo Leśne, Galicyjskie Towarzystwo Łowieckie, Towarzystwo „Ziemia Polska”), instytucjach ubezpieczeniowych (Towarzystwo Wzajemnych Ubezpieczeń w Krakowie, Towarzystwo Wzajemnych Ubezpieczeń Urzędników Prywatnych we Lwowie), bankowych i finansowych (Galicyjski Bank Ziemski, Bank Krajowy, Bank Parcelacyjny, Bank Melioracyjny, Bank Zaliczkowy, Galicyjska Kasa Oszczędności, powiatowe i miejskie kasy oszczędności), gospodarczych (Towarzystwo Pomocy Przemysłowej, Izby Handlowo-Przemysłowe, Krajowa Rada Kolejowa); udział w strukturach samorządowych (rady i wydziały powiatowe, rady miejskie), Sejmie Krajowym i Radzie Państwa; szeroko rozumianych organizacjach oświatowych (Towarzystwo Szkoły Ludowej, Towarzystwo Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego, Towarzystwo dla Popierania Nauki Polskiej) i innych organizacjach społecznych, działających na terenie Galicji (Towarzystwo Gimnastyczne „Sokół”, Drużyny Bartoszone, Towarzystwo Tatrzańskie, powiatowe i miejskie Polskie Organizacje

¹² Zachowały się informacje o wpłatach na cele stronnictwa, np. Jan Rola Podczaski (1860-1934), generalny pełnomocnik Ordynacji XX. Czartoryskich w Sieniawie, poza roczną, deklarowaną składką 20 k., w l. 1906-1908 wpłacił 700 k., a obecnie przesłał jako „podatek”, poza składką za r. 1909, kolejne 80 k. List J. Podczaskiego do Jana Gwalberta Pawlikowskiego, Sieniawa 12 IX 1909. *Korespondencja i papiery polityczne Jana Gwalberta Pawlikowskiego z lat 1904-1914*. Biblioteka PAN – PAU Kraków, sygn. 7818, k. 80.

¹³ *Skorowidz dóbr tabularnych w Galicji wraz z W. Ks. Krakowskiem na podstawie najnowszych materiałów urzędowych ułożyło Krajowe Biuro Statystyczne przy Wydziale Krajowym, Lwów 1905; Skorowidz dóbr tabularnych Galicji z W. Ks. Krakowskiem. Dodatek. Wydany przez Krajowe Biuro Statystyczne przy Wydziale Krajowym, Lwów 1910; Najnowszy skorowidz wszystkich miejscowości z przysiółkami w Królestwie Galicji, Wielkiem Księstwie Krakowskiem i Księstwie Bukowińskiem...zestawił Jan Bigo, Lwów 1914; Materiały dotyczące Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych 1907-1919. BOss., sygn. 7999 II, t. 2; Materiały dotyczące Towarzystw rolniczych b. Galicji. Cz. 1 1910-1923. BOss., sygn. 8002 II, t. 1; Galicyjskie Towarzystwo Kredytowe Ziemskie: jego powstanie i półwiekowy rozwój, napisał dr Władysław Ostrożyński, adwokat krajowy i zastępca syndyka Tow. Kred. Ziem., Lwów 1892; Sprawozdanie c.k. Komitetu Galicyjskiego Towarzystwa Gospodarskiego za rok 1912, Lwów 1913; Towarzystwo Wzajemnych Ubezpieczeń w Krakowie 1861-1911. Księga pamiątkowa półwiekowej działalności, opracował Antoni Doerman, Kraków 1911; Księga Adresowa Król.[ewskiego] Stoł.[ecznego] Miasta Lwowa. Rocznik 17, 1931, Lwów-Stryj 1912; Schematyzm Królestwa Galicji i Lodomerji z Wielkiem Księstwem Krakowskiem 1905-1914, Lwów 1905-1914; Organizacje ziemiańskie na ziemiach polskich, oprac. J. Pleszyński, Warszawa 1929.*

Narodowe); także w strukturach politycznych wynikających ze związków z szeroko rozumianym obozem narodowo-demokratycznym (w komitetach powiatowych i miejskich SDN oraz Lidze Narodowej)¹⁴. W ustaleniu danych odnoszących się do aktywności publicznej szczególnie przydatna była również ówczesna prasa codzienna, przede wszystkim „Gazeta Narodowa”, „Gazeta Lwowska”, „Gazeta Poranna i Wieczorna”, „Słowo Polskie”, „Czas”, „Rzeczpospolita”, „Dziennik Polski”, „Kurier Lwowski”, „Nowa Reforma”, „Gazeta Samborska”, „Gazeta Sanocka”, „Gazeta Kołomyjska”, „Goniec Pokucki” i in. Zamieszczone w przypisach informacje dotyczą okresu do 1914 r.

Spis większych właścicieli ziemskich S.D.N.

Władysław Gottlieb-Hasztrakiewicz¹⁵, [właściciel dóbr] Lwów [ul. Wojciecha 2]
Bronisław Nartowski¹⁶, notariusz, [ul.] Trybunalska 1, Lwów
Dr Jan Gwalbert Pawlikowski¹⁷ - [właściciel dóbr, ul.] Trzeciego Maja 5, Lwów
Antoni Hanusz¹⁸, marszałek Rady powiatowej - Bochnia
Stanisław Ajdukiewicz¹⁹, dyrektor dóbr ? - Buczacz
Ksawery hr. Potocki²⁰ - [właściciel dóbr] Kośmierzyn ad Buczacz
Andrzej Chwalibóg²¹ - [właściciel dóbr] Bolęcín, p. Trzebinia (pow. Chrzanów)

¹⁴ Zob. A. Wątor: *Słownik działaczy Narodowej Demokracji w Galicji*, Szczecin 2008.

¹⁵ Władysław Gottlieb-Hasztrakiewicz (1850-1913), właściciel dóbr z Gańczarów poczta Winniki w pow. lwowskim, należał do GTG i Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego, działacz TKR (w 1906 współzałożyciel kółka rolniczego w Winnikach), sędzia przysięgły we Lwowie, członek SDN.

¹⁶ Bronisław Marian Trzaska Nartowski (1851-1916), dr praw, od 1879 notariusz w Skolem, Kołomyi i od 1904 we Lwowie, od 1913 prezes lwowskiej Izby Adwokackiej; właściciel dóbr, należał do GTG, członek zarządu Galicyjskiej Kasy Oszczędności, Towarzystwa im. S. Staszica i Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, współzałożyciel Polskiej Bursy Ludowej w Kołomyi (1904); mąż zaufania CKW na pow. kołomyjski (od 1902); wybrany do komitetu miejskiego SDN we Lwowie.

¹⁷ Jan Gwalbert Pawlikowski (1860-1939), dr praw UJ (1885), studiował rolnictwo w Halle i ekonomię we Wiedniu, prof. ekonomii politycznej w Akademii Rolniczej w Dublanach, literaturoznawca, mecenas lwowskich instytucji kulturalnych, naukowo-oświatowych i wydawniczych, od 1912 prezes Sekcji Ochrony Tatr Towarzystwa Tatrzańskiego; wiceprezes GTG, prezes Rad Nadzorczych Banku Melioracyjnego i Banku Parcelacyjnego, członek Zarządu Głównego Towarzystwa Kółek Rolniczych, od 1912 wiceprezes Towarzystwa „Ziemia Polska”, działacz endecki, od 1902 należał do Rady Głównej i Komitetu Krajowego Ligi Narodowej, 1905-1907 wiceprezes, a w l. 1907-1914 prezes SDN, od III 1911 członek Polskiej Organizacji Narodowej pow. lwowskiego i od 1912 Rady Naczelnej Klubu Narodowego we Lwowie.

¹⁸ Antoni Hanusz (1843-1925), prawnik, notariusz w Skawinie, Łańcucie i Bochni (1899-1925), działacz samorządowy, prezes rady pow. i członek rady miejskiej w Bochni, komisarz Banku Krajowego, wiceprzewodniczący Wydziału Kasy Oszczędności w Bochni; właściciel dóbr, należał do Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego, TSL, „Sokoła”, Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego, wiceprzewodniczący Wydziału Szkoły Przemysłowej; od II 1907 prezes komitetu miejskiego SDN w Bochni.

¹⁹ Stanisław Ajdukiewicz (1849 - zm. przed 1917), dyrektor dóbr Buczacz (hr. Potockich), znawca sądowy dla oceniania większych dóbr gospodarstwa rolnego i leśnego, członek Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego i GTG.

²⁰ Ksawery Mieczysław Potocki (1870-?), hr., właściciel dóbr Kośmierzyn p. Potok Złoty k. Buczacza, zasiadał w radzie pow. i wydziale pow. w Buczaczu, członek Oddziału Podolskiego GTG i Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego.

²¹ Andrzej Chwalibóg Strzemińczyk (1861-1932), inż., właściciel dóbr Bolęcín k. Trzebini, członek wydziału i rady pow. w Chrzanowie, wiceprezes Wydziału Okręgowego, detaksator i delegat TKZ na pow. chrzanowski, od 1907

Kazimierz Porewski – pełnomocnik ks[iężnej] Ogińskiej, Bobrek²² (ad Chrzanów)
 Czesław Świrski²³, dyrektor dóbr? - Husiatyn
 Scheter? [Schaeffer]²⁴, dzierżawca dóbr - Myszkowce ad Husiatyn
 Aleksander Ostrowski²⁵, dzierżawca dóbr - Adamówka ad Jarosław
 Alfred Pawłowski, zarządca dóbr – Niemiłów²⁶, pow. Jarosław
 Wincenty Rozwadowski²⁷ – Kozłów p. Milatyn Nowy
 Stanisław Łążyński²⁸, dzierżawca dóbr - Załucze ad Kołomyja
 Antoni Strzelbicki²⁹, właściciel dóbr - Kołomyja
 Kazimierz Lipiński³⁰, właściciel dóbr - Kamienica ad Limanowa
 Jakub Solak³¹, administrator dóbr - Przecław ad Mielec
 Aleksander Eugeniusz³², właściciel dóbr - Załubińcze ad Nowy Sącz
 Zeitleben Jan³³, właściciel dóbr Zahajce, pow. i o. p. Podhajce

członek Wydziału Towarzystwa Rolniczego w Krakowie, mąż zaufania Rady Narodowej we Lwowie (1907), członek komitetu pow. SDN.

²² Bobrek k. Chrzanowa – od 1891 majątek Marii Gabrieli z Potulickich Ogińskiej (1855-1927) i jej męża Bohdana Michała Ogińskiego (1848-1909).

²³ Czesław Świrski z Olchowczyka, dyrektor dóbr Husiatyn (własność Adama hr. Gołuchowskiego), członek dyrekcji Pow. Towarzystwa Zaliczkowego (od 1896) i Oddziału Podolskiego GTG (delegat do komisji licencjonujących na pow. husiatyński), od 1902 mąż zaufania CKW, należał do SDN.

²⁴ Marcin Schaeffer, dzierżawca dóbr Myszkowce, p. Niżborg Nowy, parafia Kopyczyńce, starostwo Husiatyn (własność Adama hr. Gołuchowskiego), od I 1903 mąż zaufania CKW na pow. husiatyński, następnie związany z endecją.

²⁵ Aleksander Ostrowski, dzierżawca dóbr Adamówka p. Szczyrzyce, pow. Jarosław (Ordynacja Ks. Czartoryskich), należał do SDN.

²⁶ Zapewne Niemirów w pow. radziechowskim (własność Stanisława hr. Badeniego).

²⁷ Wincenty Jordan Rozwadowski (1878-1941), ekonomista, właściciel dóbr Kozłów p. Milatyn Nowy k. Kamionki Strumiłowej, 1910-1914 członek Komitetu GTG, Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych, Rady Nadzorczej Galicyjskiego Banku Ziemskiego w Łańcucie, Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego i zarządu lwowskiej Giełdy Zbożowej i Towarowej, detaksator Wydziału Okręgowego TKZ w Kamionce Strumiłowej, należał do Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, przewodniczący Komitetu Wykonawczego mężów zaufania Rady Narodowej we Lwowie (1907), działacz SDN.

²⁸ Stanisław Nałęcz Łążyński (1842-?), dzierżawca dóbr w Załuczu nad Prutem k. Kołomyi (Fundacja stypendialna P. Więckowskiego), prezes rady pow. w Kołomyi, znawca sądowy z zawodu gospodarstwa wiejskiego, członek Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Ziemian, Rady Nadzorczej i Prezydium Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń w Krakowie, Oddziału Pokuckiego GTG, Wydziału Okręgowego TKZ i TKR; od 1902 mąż zaufania CKW, od IV 1911 przewodniczący Polskiej Organizacji Narodowej w Kołomyi i Peczenizynie; przewodniczący komitetu budowy kościoła w Zamulińcach.

²⁹ Antoni Strzelbicki (1864-1922), właściciel dóbr Wołowa k. Trościańca pow. Kołomyja, działacz narodowy i społeczny, członek rady pow. w Kołomyi, należał do Oddziału Pokuckiego GTG, Towarzystwa Zaliczkowego, Towarzystwa Kółek Ziemian i Związku Ziemian, delegat TKZ na pow. kołomyjski, znawca sądowy z zawodu gospodarstwa wiejskiego, od 1902 mąż zaufania CKW, członek SDN, TSL i „Sokoła”, od IV 1911 wiceprzewodniczący Polskiej Organizacji Narodowej w Kołomyi i Peczenizynie.

³⁰ Kazimierz Lipiński (1857-1911), pionier przemysłu kolejowego w Galicji, 1894-1900 dyrektor Galicyjskiego Towarzystwa Akcyjnego Budowy Wagonów i Maszyn w Sanoku, radny miejski, od 1901 właściciel majątku ziemskiego Kamienica k. Limanowej, 1901-1907 poseł na Sejm Krajowy, działacz „Sokoła”, od I 1907 członek Komitetu Głównego SDN, należał do Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej, wspierał działalność Macierzy Szkolnej Księstwa Cieszyńskiego.

³¹ Jakub Solak (1874-?), studiował na Wydziale Prawa UJ (do 1903), administrator dóbr Przecław k. Mielca (własność Mikołaja hr. Reya); przemysłowiec, właściciel młyna w Borzęcinie, członek Wydziału Centralnego Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń Urzędników Prywatnych we Lwowie, zasiadał w komitecie pow. SDN w Mielcu.

³² Eugeniusz Aleksander [Alexander] (1883–1950?), absolwent Wydziału Prawa UJ (1908), właściciel dóbr w Załubińcach, następnie dyrektor Komunalnej Kasy Oszczędności w Nowym Sączu; należał do „Sokoła” (od 1913); jego przynależność do SDN (od 1906) okazała się krótkotrwała.

³³ Jan de Saxe Zeitleben (1860-1931), inż., przemysłowiec naftowy, właściciel dóbr Zahajce w pow. Podhajce, prezes rady pow., członek Oddziału Brzeżany-Podhajce GTG, Rady Nadzorczej Banku Zaliczkowego we Lwowie (od 1903), Towarzystwa dla Handlu, Przemysłu i Rolnictwa, Związku Ziemian, Galicyjskiego Towarzystwa Magazynowego dla Produktów Naftowych, Towarzystwa Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych, wiceprezes zarządu pow. TKR; działacz TSL (założyciel kilkudziesięciu kół i czytelń), „Sokoła” (prezes miejscowego gniazda), finansował wydawnictwo nieoficjalnego organu endecji „Gońca”, od 1909 przewodniczący komitetu pow. SDN w

Ferdynand Miller^{34?} - Przemyśl
Stanisław Stefan Skalski³⁵, właściciel dóbr – Przemyśl
Stanisław Starzewski, właściciel dóbr o. p. Świrz ad Przemyślany³⁶
Jan Drzewicki³⁷, lustrator dóbr - Siedliska ad Rawa Ruska
Tytus Siedlecki³⁸, dzierżawca dóbr - Wasylówka ad Rawa [Ruska]
Józef Szczerbicki³⁹, dzierżawca dóbr - Ławryków ad Rawa [Ruska]
Andrzej Hołdys – Dwór Cześniki p. Rohatyn⁴⁰
Zygmunt Ajdukiewicz⁴¹, kasjer dóbr Lanckorońskich w Chłopach o. p. Komarno, pow. Rudki
Antoni Krzyczkowski, dzierżawca dóbr - Podhorce ad Komarno, pow. Rudki
Tadeusz Stanisławski⁴², notariusz i wł[asciciel] dóbr – Głogów ad Rzeszów
Dr Aleksander hr. Skarbek⁴³ – Beńkowa Wiśnia o. pocz. Rudki
Jan Maniewski⁴⁴, wł[asciciel] dóbr – Krużyki, pow. Sambor
Tomasz Ujejski⁴⁵, wł[asciciel] dóbr – Chlewiska, pow. Sambor
Stanisław Woynarowski⁴⁶, wł[asciciel] dóbr - Skomorochy, pow. Sokal
Roman Chlebowski⁴⁷, wł[asciciel] dóbr? - Stanisławów

Podhajcach.

- ³⁴ Ferdynand Miller (zm. 1925), właściciel dóbr w Przędzielnicy k. Dobromila (własność rządowa), członek Oddziału Przemyśl GTG, należał do przemyskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.
- ³⁵ Stanisław Stefan Skalski, właściciel dóbr Podmojsce, p. Niżankowice pow. Przemyśl (następny właściciel w 1914 Piotr Pindelski), należał do Oddziału Przemyskiego GTG (delegat do komisji licencjonującej), znawca dla oceniania realności w okręgu sądu obwodowego w Przemyślu, detaksator Wydziału Okręgowego TKZ, członek SDN; sfinansował remont cerkwi p.w. Św. Wasyla w m. Podmojsce (1900).
- ³⁶ Stanisław Starzewski, właściciel dóbr tabularnych, Chlebowice Świrskie k. Przemyślan, uprawniony do głosowania w wyborach do Sejmu Krajowego w okręgu Brzeżany (od 1889).
- ³⁷ Jan Drzewicki (1861-?), lustrator i kasjer obszarów dworskich Siedliska k. Rawy Ruskiej (własność Pawła ks. Sapiehy), sędzia przysięgły we Lwowie.
- ³⁸ Tytus Siedlecki, kierownik gorzelni w Radwańcu k. Witkowa Nowego i od 1891 w Wasylowie k. Rawy Ruskiej, członek Wydziału Towarzystwa Gorzelników Polskich, dzierżawca dóbr w Wasylowie (własność Konwentu PP. Sakramentek we Lwowie), członek Oddziału Rawskiego i delegat na Radę Ogólną GTG, znawca sądowy dla oceny większych dóbr ziemskich, sędzia przysięgły we Lwowie; członek komitetu pow. SDN w Rawie.
- ³⁹ Józef Szczerbicki, dzierżawca dóbr Ławryków p. Dobrosin k. Rawy Ruskiej, członek Oddziału Rawskiego GTG i Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego, sędzia przysięgły we Lwowie.
- ⁴⁰ Dobra Cześniki k. Rohatyna były własnością Franciszka i Marii Milińskich (stan z l. 1904-1914).
- ⁴¹ Zygmunt Ajdukiewicz, rachmistrz dóbr Karola hr. Lanckorońskiego w Chłopach k. Komarna, wiceprezes wydziału pow. w Rudkach, zastępca przewodniczącego Powiatowej Kasy Oszczędności, od 1904 członek dyrekcji Spółki Oszczędności i Pożyczek w Chłopach, wiceprezes Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń Urzędników Prywatnych we Lwowie, należał do Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego.
- ⁴² Tadeusz Józef Stanisławski (1861-1917), prawnik, od II 1906 notariusz w Głogowie k. Rzeszowa, w 1911 zakupił tereny ziemskie Hyżnego i Niemirowa, należał do Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego, członek Rady Nadzorczej Towarzystwa Zaliczkowego i Kredytowego, działacz sokoli (1900-1905 prezes gniazda w Rzeszowie), Towarzystwa Oświaty Ludowej i TSL, członek komitetu pow. SDN, a w VIII 1914 Polskiego Komitetu Narodowego Rzeszowie.
- ⁴³ Aleksander Wincenty Jan Skarbek (1874-1922), hr., dr praw, od 1903 właściciel majątku ziemskiego Benkowa Wisznia, prezes rady pow. i Pow. Kasy Oszczędności w Rudkach, członek Rady Zawiadowczej Galicyjskiego Ziemskiego Banku Kredytowego, Wydziału Ligi Pomocy Przemysłowej, Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Ziemian, GTG, Zarządu Głównego TKR, 1908 -1914 poseł na Sejm Krajowy, 1909-1918 poseł do Rady Państwa, 1911-1914 wiceprezes Koła Polskiego we Wiedniu, od 1907 w Lidze Narodowej, reprezentant endecji w Radzie Narodowej we Lwowie, 1907-1909 i od III 1912 członek Komitetu Głównego SDN; należał do TSL i „Sokoła”, które wspierał finansowo.
- ⁴⁴ Jan Maniewski, studiował na Wydziale Prawa UL, właściciel (wraz z Izydorą Maniewską) dóbr Krużyki z Kobylą Szyją, członek Oddziału Samborskiego GTG, sędzia przysięgły w sądzie obwodowym w Samborze (1907), wspierał finansowo wydawanie prasowego organu GTG „Rolnik”.
- ⁴⁵ Tomasz z Rupniewa Ujejski (1886-1924), właściciel (wraz z Marią Ujejską) dóbr Chlewiska, członek rady i wydz. pow. w Samborze, od 1905 prezes Zarządu Pow. Kółek Rolniczych, od 1909 wiceprezes Oddziału Samborskiego GTG, prezes zarządu pow. TKR, wiceprezes Wydziału Okręgowego TKZ w Samborze, członek Komitetu Organizacyjnego Funduszu Burs Polskich Włościańskich, Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego, Wydziału Towarzystwa Chowu Drobiu i Królików, Komitetu Związku Obrony Narodowej (od IV 1908), działacz SDN.
- ⁴⁶ Stanisław Woynarowski (1852-?), właściciel dóbr w Skomorochach w pow. sokalskim (Ordynacja hr. Dzieduszyckich).
- ⁴⁷ Roman Chlebowski (1859-?), absolwent Politechniki Lwowskiej, inżynier kolei państwowych, właściciel dóbr

Ludwik Wiśniewski⁴⁸, [właściciel dóbr] Horyhlady o. p. Koropiec, pow. Tłumacz
Stanisław Czerwiński⁴⁹, wł[asciciel] dóbr – Brzezowa, o. p. Dobczyce, pow. Wieliczka
Dr Adam Głazewski⁵⁰, wł[asciciel] dóbr – Chmielowa, o. p. Latacz, pow. Zaleszczyki
Franciszek Lewitowicz⁵¹, pełnomocnik dóbr – Hnilice, o. p. Nowe Sioło, pow. Zbaraż
Bogusław Cieński⁵² – [dzierżawca dóbr] Łoszniów p. Mikulińce
Jan [Guż]kowski⁵³ - Berezowica p. Tarnopol
Leon Puzyna⁵⁴, [właściciel dóbr] Kołomyja
Józef Jurystowski⁵⁵, [właściciel dóbr] Tarnopol
Al[eksander] Romanowski⁵⁶, [właściciel dóbr] Podhajce
M[arian] Zajączkowski⁵⁷, [właściciel dóbr] Podhajce

Podłuże, od 1898 skarbnik oddziału stanisławowskiego Towarzystwa Politechnicznego, od 1897 współwłaściciel (wraz z Stanisławem Horoszkiewiczem) Składu Materiałów Budowlanych, członek Rady Nadzorczej Banku Mieszczańskiego i przedsiębiorstwa Browar Parowy Sedelmajera w Stanisławowie (1911), należał do Oddziału Stanisławów GTG, wiceprezes zarządu pow. TKR (od 1908); prezes Towarzystwa im. S. Moniuszki; od 1902 mąż zaufania CKW, członek Wydziału Polskiej Organizacji Narodowej pow. stanisławowskiego, SDN, „Sokoła” i TSL.

⁴⁸ Ludwik Maria Błażej Wiśniewski [Wiszniewski] (1879-1940), dr praw UL (1903), następnie studiował rolnictwo w Lipsku i Wrocławiu (1904-1906), właściciel dóbr Horyhlady z Dumką, Odojami i Suchodołem k. Tłumacza (majątek zakupiony w 1904), detaksator Wydziału Okręgowego TKZ w Tłumaczu, należał do Oddziału Tłumacz GTG (delegat na Radę Ogólną), Towarzystwa Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych, Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego i Towarzystwa Kółek Ziemian.

⁴⁹ Stanisław Czerwiński (1842-?), właściciel dóbr w Brzezowej k. Dobczyc, detaksator Wydziału Okręgowego TKZ w Wieliczce; znawca sądowy; po parcelacji gruntów wśród miejscowych chłopów zamieszkał w dworze Gaik k. Brzezowy, następnie członek rady pow. w Myślenicach.

⁵⁰ Adam Franciszek Cholewa Głazewski (1872-1960), dr praw, sędzia pow. w Zaleszczykach, wiceprezes, a od VII 1914 prezes rady pow., należał do Oddziału Pokuckiego GTG, Związku Ziemian, Towarzystwa Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych, Rady Głównej Towarzystwa Kółek Ziemian (wiceprezes) i TKZ (od 1917 dyrektor), wiceprezes Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń w Krakowie, prezes Polskiej Organizacji Narodowej na pow. zaleszczycki, przyjęty w 1905 do Ligi Narodowej, od XII 1905 członek Komitetu Głównego SDN, od III 1912 prezes Polskiej Organizacji Narodowej na pow. zaleszczycki.

⁵¹ Franciszek Lewitowicz, pełnomocnik dóbr Hnilice Wielkie p. Nowe Sioło w pow. Zbaraż (własność Adama ks. Sapiehy), leśnik, członek Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego (od 1890); znawca sądowy z zawodu leśnictwa dla oceny większej własności ziemskiej; działacz „Sokoła”.

⁵² Bogusław Bronisław Aleksander Maria Pomian Cieński (1860-1921), prawnik, prokurator, dzierżawca majątku Łoszniów k. Mikulińce, następnie dziedzic dóbr Horodyszczce k. Tarnopola, członek rady pow. w Trembowli, TKZ, GTG, Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Ziemian, Rad Nadzorczych Towarzystwa Kółek Ziemian i Towarzystwa „Ziemia Polska” (od 1912), Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego, w 1908 współzałożyciel i członek Rady Nadzorczej Związku Ziemian, 1910-1911 prezes Rady Głównej Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych, działacz społeczny, finansował działalność TSL i „Sokoła”, od I 1908 prezes komitetu SDN w Trembowli, a od I 1909 członek Komitetu Głównego SDN.

⁵³ Jan Zdźisław Gużkowski - Janicki (1868-?), członek Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Ziemian i Oddziału Tarnopolskiego GTG; jego żoną była Zofia z Janickich (1874-?), córka właściciela Berezowicy - Ryszarda Janickiego (zm. 1914).

⁵⁴ Leon Roman Longinus Puzyna (1868-1932), kniaź na Kozielsku, studiował w Wyższej Szkole Rolniczej w Dublanach (do 1890), właściciel majątku Gwoździec k. Kołomyi, należał do TKZ, Związku Ziemian, Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych i GTG (wiceprezes), prezes Pokuckiego Koła Doświadczałnego z siedzibą w Gwoźdźcu, członek Rady Nadzorczej Galicyjskiego Banku Ziemskiego, prezes rady pow. w Kołomyi, 1912-1913 poseł na Sejm Krajowy, od 1911 członek Wydziału Polskiej Organizacji Narodowej w Kołomyi i Peczenizynie, 1909-1912 zasiadał w Komitecie Głównym SDN; autor prac z dziedziny rolnictwa.

⁵⁵ Józef Wiktor Jurystowski (1877-1919), ziemianin, studiował na Politechnice Lwowskiej (1895-1896), dyplomowany agronom (absolwent Akademii w Liege 1898), urzędnik Dyrekcji Lasów i Dóbr Państwowych we Lwowie, wraz z żoną Jadwigą z Rozwadowskich (1879-1919) właściciel dóbr Kurowce, członek wydziału i rady pow. w Tarnopolu, współzałożyciel Towarzystwa Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych (1908), radny Oddziału Tarnopolskiego GTG, członek Wydziału Okręgowego TKZ i TKR (wiceprezes zarządu pow.), działacz TSL, w 1911 wybrany do Wydziału Polskiej Organizacji Narodowej w pow. tarnopolskim, finansował budowę Bursy Włościańskiej i Domu Ludowego w Tarnopolu oraz kościoła w Hłuboczku.

⁵⁶ Aleksander Boża Wola Romanowski (1880-1942), absolwent Wydziału Prawa UL, pracował w adwokaturze, od 1909 administrator i od 1912 właściciel dóbr Horożanka w Podhajce, członek rady i wydziału pow. w Podhajcach, Zarządu Pow. Kółek Rolniczych, radny Oddziału Brzeżańsko-Podhajeckiego i delegat na Radę Główną GTG, członek Dyrekcji Spółki Oszczędności i Pożyczek w Horożance (od 1912), Towarzystwa Zjednoczonych Kół

Władysław Jankowski⁵⁸, [właściciel dóbr] Podhajce
Ksawery Jaruzelski⁵⁹, [właściciel dóbr]
Jan Rozwadowski⁶⁰, [właściciel dóbr]
Feliks Domański⁶¹, [dzierżawca dóbr]
Kazimierz Obertyński⁶², [właściciel dóbr]
Oktaw Sala⁶³, [właściciel dóbr] Wysocko p. Zabłotce
Aleksander Potocki⁶⁴, [właściciel dóbr]
Antoniewicz⁶⁵
Leonard Tarnawski⁶⁶, [właściciel dóbr] – Przemyśl

Zjazdów Rolniczych, Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego, należał do SDN.

⁵⁷ Marian Zajączkowski (1862-1920), właściciel dóbr w Podhajeckiem, członek zarządu koła TSL i pow. komitetu SDN w Podhajcach, naczelnik Drużyny Bartoszewej (1913-1914) lub Mieczysław Zajączkowski, właściciel dóbr Toustobaby w pow. Podhajce, od 1908 prezes zarządu pow. i delegat Zarządu Głównego TKR, członek Dyrekcji Spółki Oszczędności i Pożyczek w Horozance, należał do GTG.

⁵⁸ Władysław z Jankowa Jankowski (1873-1935), właściciel dóbr Rosochowaciec k. Słobody Złotej pow. Podhajce, członek rady pow., wydz. pow. i Rady Szkolnej Okręgowej w Podhajcach, należał do Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń w Krakowie (członek komisji rewizyjnej), Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego, Galicyjskiego Towarzystwa Leśnego i TKZ (Okręg Tarnopolski), radny Oddziału Tarnopolskiego GTG, wiceprezes Zarządu Pow. Kółek Rolniczych; od 1903 korespondent CKW na pow. podhajecki, prezes komitetu SDN Podhajcach, od III 1912 członek Komitetu Głównego SDN, 1913-1914 naczelnik Drużyny Bartoszewej w Rosochowcu.

⁵⁹ Ksawery Jaruzelski [Jaruzelski] Ślepowron (1882-1930), studiował rolnictwo w Lipsku, dyplomowany agronom, właściciel dóbr Kaczanówka p. Koszlaki k. Skąlatu, członek TKZ (detaksator Wydziału Okręgowego w Przemyśle), Oddziału Przemysłowego GTG (delegat na Radę Ogólną), Towarzystwa Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych i Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego.

⁶⁰ Jan Emanuel Jordan Rozwadowski (1872-1935), dr praw, 1907-1912 docent prywatny ekonomii politycznej UL, ziemian, właściciel Babina k. Kałusza i Hladek w pow. tarnopolskim, 1905 założyciel Towarzystwa Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych, członek Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Ziemian i Rady Nadzorczej Związku Ziemian, wiceprezes GTG, dyrektor oddziału Galicyjskiego Banku Ziemskiego (1909-1914), współzałożyciel Podolskiego Związku Hodowców Bydła Mlecznego (1908), zasiadał w zarządzie Towarzystwa „Ziemia Polska”, od 1905 członek Komitetu Centralnego i Komitetu Krajowego Ligi Narodowej, 1905-1914 członek Komitetu Głównego SDN, 1907-1914 reprezentant endecji w lwowskiej Radzie Narodowej.

⁶¹ Feliks Domański (1868-1939), dzierżawca dóbr Ubinie k. Zadwórza (własność Zenobii Polanowskiej), członek rady i wydziału pow. w Kamionce Strumiłowej, należał do Zarządu Towarzystwa Wzajemnych Ubezpieczeń w Krakowie, Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego, TKZ, Związku Ziemian i Zjednoczonych Kół Zjazdów Rolniczych, przewodniczący Oddziału Busko-Kamioneckiego i członek Rady Nadzorczej GTG, działacz Polskiej Organizacji Narodowej pow. lwowskiego i SDN, należał do Towarzystwa dla Popierania Nauki Polskiej.

⁶² Kazimierz Adam Feliks na Obertynie Sas Obertyński (1842-1926), właściciel Stronibab k. Krasnego i Uciszków k. Złoczowa, studiował w Wyższej Szkole Rolniczej w Grand-Jouan (Francja), członek Rady Nadzorczej Towarzystwa Wzajemnej Pomocy Ziemian, Zarządu Pow. Kółek Rolniczych, Wydziału Okręgowego TKZ i Oddziału Brody-Złoczów GTG, prezes Złoczowskiego Towarzystwa Gospodarczego, 1905-1910 poseł na Sejm Krajowy, krótko zasiadał w Radzie Państwa (VI-XI 1907), prezes Polskiej Organizacji Narodowej, współzałożyciel i prezes Złoczowskiego Towarzystwa Narodowego, od 1907 członek Komitetu Głównego SDN, wspierał finansowo działalność TSL i „Sokoła”.

⁶³ Oktaw Sala (1841-1917), właściciel majątku Wysocko i Kuczaków k. Zabłotcia, burmistrz Brodów, 1881-1912 prezes rady pow. i Pow. Kasy Oszczędności; przemysłowiec, członek Izby Handlowej i Przemysłowej, współzałożyciel Towarzystwa Pomocy Przemysłowej w Brodach, komisarz Banku Krajowego, należał do Oddziału Brody-Złoczów GTG, Związku Ziemian, Wydziału Okręgowego TKZ, Krajowej Rady Kolejowej, TSL i TKR (prezes zarządu pow.), 1890-1913 poseł na Sejm Krajowy, w 1902 współzałożyciel Polskiej Organizacji Narodowej w pow. brodzkim, od I 1907 członek Komitetu Głównego SDN; wspierał budowę rzymsko-katolickich kaplic i kościołów.

⁶⁴ Aleksander Pilawa Potocki (1850-?), hr., właściciel dóbr Ossowce k. Buczacza, członek Oddziału Podolskiego GTG i Galicyjskiego Towarzystwa Łowieckiego.

⁶⁵ Brak możliwości identyfikacji, w dostępnych spisach członków galicyjskiego SDN brak tego nazwiska; być może chodzi o Kajetana Bołoz-Antoniewicza (właściciela dóbr Winogród Polny k. Kołomyi).

⁶⁶ Leonard Michał Tarnawski (1845-1930), dr praw, od 1878 adwokat w Przemyśle, prezes miejscowej Izby Adwokackiej, wiceprezes rady miejskiej i rady pow., właściciel dóbr Sufczyzna i Jasienica Sufczyńska w pow. Dobromil, członek GTG, Rady Zwiadowczej Banku Ziemskiego, Towarzystwa Zaliczkowego, Składnicy Kółek Rolniczych, Kasy Oszczędności, współzałożyciel i wieloletni prezes przemysłowego „Sokoła”, wieloletni prezes

Wykaz skrótów

BOss. - Biblioteka Ossolineum

CKW - Centralny Komitet Wyborczy

GTG - Galicyjskie Towarzystwo Gospodarskie

pow. - powiat

p. - poczta

SDN - Stronnictwo Demokratyczno-Narodowe

TSL - Towarzystwo Szkoły Ludowej

TKR - Towarzystwo Kółek Rolniczych

TKZ - Towarzystwo Kredytowe Ziemskie

UJ- Uniwersytet Jagielloński

UL - Uniwersytet Lwowski

przemyskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, 1901-1907 poseł na Sejm Krajowy, od 1900 członek Ligi Narodowej, jeden z pierwszych działaczy endecji w dzielnicy austriackiej, 1905-1909 wiceprezes Komitetu Głównego SDN, od VII 1911 prezes Polskiej Organizacji Narodowej w Przemyśle.